

Setembre social | Actualitzat el 02/09/2024 a les 08:19

Ramon Roig: «El cooperativisme sempre ha anat a posar el tascó per doblegar el model on hi havia més abusos»

Ramon Roig, director general del grup cooperatiu Clade, és testimoni de primera mà de l'efervescència de les comunitats energètiques locals | «A Osona, si comptes els municipis amb comunitat energètica, ara representen el 94% de la població»

Ramon Roig (Ribera d'Ondara, 1965) és llicenciat en Ciències Econòmiques per la UAB, on també ha fet els cursos de doctorat. Director general del grup cooperatiu Clade, és un dels impulsors de Balenyà Sostenible, una de les comunitats energètiques locals de referència. És autor de diversos estudis, entre els quals destaquen anàlisis sobre sectors productius.

Què és Balenyà Sostenible?

Balenyà Sostenible és una comunitat energètica que adopta la forma de cooperativa de consumidors, una forma on tota la població es pot sentir identificada, i que estem convençuts que és la forma jurídica ideal per a una comunitat energètica, tot i que enlloc s'ha dit quina forma jurídica s'ha d'adoptar.

En molt poc temps us heu situat com una de les comunitats energètiques locals de referència. Com és això?

Hem anat fent feina. La veritat és que hem pogut anar fent realitat totes les coses que ens hem anat plantejant: hem pogut anar fent les instal·lacions, vam aconseguir el finançament gràcies al Coop57, hem fet les inversions, i hem fet les inversions amb múltiples òptiques. Una comunitat energètica podria ser només plaques fotovoltaïques; és el més fàcil, el més rendible. Nosaltres hem optat per una perspectiva àmplia. Si som referència, no ho sé si ho som. Hi ha molta gent lluitant en aquest tren, i tots van una mica en la mateixa direcció. Sí que vam ser una mica capdavanters, de les primeres creades juntament amb Olost i Sant Pere de Torelló, però potser les coses ens han anat funcionant bé.

La teva experiència en l'àmbit de l'economia social i solidària ha facilitat algunes coses? Se n'ha de saber una mica?

Jo crec que ha facilitat. No sé si no hagués tingut aquesta vinculació, una idea tan clara d'anar cap a una cooperativa de consumidors, o si fins i tot no hagués sabut tan fàcilment com es creava una cooperativa? Recordo quan vam començar, amb en Gil Salvans, el director de l'oficina d'energia d'Osona, que ell una mica estava encallat perquè tenia la idea de fer una comunitat energètica, però no sabia com articular-ho jurídicament. La conversa va ser: no pateixis, perquè com a mínim en sé per començar a treballar. Jo d'energia sí que no en sé res. Ell sabia d'energia. I tots dos plegats vam començar a fer-ho realitat. Ell va treballar més en l'àmbit energètic i jo en el que m'és més fàcil de crear una forma jurídica.

M'ho deies ara. Aneu una mica més enllà de l'energia elèctrica, i ja esteu parlant d'una xarxa de calor i fred.

Sí, és un projecte que espero puguem fer realitat. És molt engrescador perquè és un canvi de paradigma absolut amb relació al que estem habituats. Fins ara, sobretot en pobles, hem tingut la nostra caldera, de gas o gasoil, amb emissions de CO2 a dojo. Perquè, a més, com a caldera individual intentes que el llauner de torn te la graduï el màxim de bé, però no tens massa control de les emissions que fas. I passar a un model en què no generes cap mena d'emissió de CO2, és un canvi de paradigma. Ha generat expectació: a l'IDAE, a Madrid, ens n'han demanat detalls, així com a l'Icaen, que estan ultrail·lusionats per veure si es pot fer realitat i com funciona. I des de la Diputació de Barcelona la veritat és que també ens han ajudat moltíssim a fer-lo realitat. Per tant, tenim tota l'administració pública alineada en fer en realitat això, perquè saben que si ho fem en realitat, és un canvi brutal per als anys vinents.

Què representarà pel poble això? Tenim molt clar el tema elèctric i, en canvi, això ho tenim més desconegut.

És un projecte d'una dimensió tan elevada que de moment ho hem concentrat només en un barri. La instal·lació de la xarxa vol dir passar tubs, fer pous d'un centenar de metres... La idea és la mateixa que en una aerotèrmia, però d'una forma molt més eficient. Amb l'aerotèrmia, al final, intentes fer calor o fred d'un aire que està a l'entorn. Amb dies molt freds o molt calorosos, és més complicat. Amb geotèrmia és molt més fàcil perquè l'aigua l'estabilitzes a una temperatura de 16-18 graus i, sobre això, acaba de treballar la bomba de calor, igual que treballaria amb una aerotèrmia, però ja partint d'una temperatura molt més eficient.

Ramon Roig, en un dels punts de recàrrega de vehicles elèctrics de Balenyà Sostenible Foto: Josep Comajoan Colomé

També parlem d'implicar la cooperativa en una mobilitat més sostenible.

El consum elèctric és una petita part de les emissions de CO₂. De fet, tots ens hem abocat al tema de les plaques, però no és on es genera més CO₂, sinó en la mobilitat i amb l'energia tèrmica. Per tant, si realment hem vingut aquí per fer la transició energètica, ho hem de fer sí o sí afrontant aquests dos reptes. La de la tèrmica l'estem afrontant a partir d'aquesta xarxa de calor i fred que, si podem, l'expandiríem a la resta del municipi en la mesura que sigui possible. I la mobilitat ho hem fet a través de la instal·lació de carregadors. És difícil que hi hagi mobilitat elèctrica si no hi ha carregadors elèctrics al carrer. La mobilitat d'ús compartit és un projecte que potser anem massa d'hora. Ens falta una mica d'anys, però segur que hem d'anar cap aquí. No té gaire sentit que en una casa amb sis carnets de conduir hi hagi sis cotxes a la porta. Per tant, el consum compartit és una bona proposta. La idea seria tenir a Balenyà Sostenible no només un cotxe, sinó una petita flota, de forma que qualsevol veí pensi que sempre és un recurs que té al seu abast i que difícilment s'haurà esgotat. Perquè si veiem que sistemàticament s'esgoten els cotxes ampliarem encara més la flota. Quan això sigui realitat, podem començar a fer realitat aquest canvi de paradigma. Si, a més, els trets van cap on s'espera que vagin, que és cap als cotxes autònoms, que sigui el meu cotxe no té importància i que se m'espera a la porta de la feina mentre jo estic treballant, tampoc és necessari, pot continuar fent altres serveis.

On és la frontera de les comunitats energètiques locals? Perquè posats a cooperativitzar es deu poder cooperativitzar quasi tot?

El nostre objectiu és la transició energètica. Per tant, la frontera seria quan no tinguéssim emissions de CO₂ a Balenyà. Això difícilment ho aconseguirem. Sempre hi haurà uns petits reductes

d'activitats que han de generar emissions de CO2. Per tant, no sé si aconseguim unes comunitats energètiques molt empoderades, democràtiques, participatives en l'activitat del poble, no sé si en el futur algú dirà que ara podríem afrontar altres reptes. A mi, un repte que particularment m'agradaria és que des de les cooperatives de consumidors s'assumís la gestió de l'aigua. No tenim cap necessitat de grans monopolis oligopolístics en la gestió de l'aigua. Quan això ho podem fer molt millor que ells, i està demostrat amb la Comunitat Minera Olesana. O en altres àmbits, com els decessos, on realment hi ha un cert abús en les condicions de mercat, per què no afrontar-les des d'un projecte cooperatiu d'aquestes característiques.

«M'agradaria que des de les cooperatives de consumidors s'assumís la gestió de l'aigua»

Precisament, parlant de l'aigua, recordo una vegada que em vas comentar que pensaves que l'esclat de les comunitats locals en l'àmbit dels serveis vindria per l'aigua, però que sorprenentment va venir per l'energia elèctrica, un sector amb un oligopoli molt poderós, sigui dit de passada.

A nivell professional, he estat lluitant molt, de la mà de la Comunitat Minera Olesana, per intentar replicar el seu model. Però quan ho has de fer amb l'administració pública, es fa infinitament lent. Quan tens un equip de govern ultraconvençut, topes amb tots els processos, primer amb els secretaris interventors. Quan superes el secretari interventor, et trobes que els processos són infinitament lents. Després també et trobes amb els recursos que et fan Agbar o companyies similars. I pel mig ves a saber que no hi hagi un canvi d'equip de govern, i que el que ha fet el d'abans ja no ho volen continuar. Ha estat molt més complicat del que ens pensàvem que seria.

Què passa a Osona amb les comunitats energètiques cooperatives? Mires el mapa i bona part són aquí.

Sí. De fet, l'objectiu era una comunitat energètica per cadascun dels 50 municipis de la comarca. En aquests moments no n'hi ha 50, però si comptes els municipis amb comunitat energètica, ara representen el 94% de la població d'Osona. Dit d'una altra forma, els municipis on no hi ha comunitat energètica són municipis petits, on l'articulació d'això pot ser una mica més difícil. Hi va haver una quadratura de diferents aspectes. La iniciativa d'unes primeres comunitats, el ressò que el projecte va tenir en la premsa local, la propaganda que ens feien les grans companyies elèctriques amb preus desorbitats a l'energia, una sèrie de coses que va fer que aquí hi hagués un esclat important de comunitats energètiques, de gent engrescada en el projecte i que realment se senten empoderada. Jo, quan he anat a les reunions de comunitats energètiques, tinc la sensació de gent empoderada, que està fent alguna cosa per transformar quelcom que fins ara havien vist que no podia haver-hi un canvi. Al capdavant, no fem gaire més que el que han fet altres països. A Alemanya això ha estat un procés molt intens, s'hi han creat milers de comunitats energètiques d'àmbit local, amb les seves instal·lacions fotovoltaïques o els seus petits molins de vent, i fins i tot han comprat la xarxa municipal, perquè allà és una cosa que està prevista que pugui passar, la distribució dins el municipi. Això ha provocat un gran canvi en el mapa energètic alemany.

Quina importància té una cooperativa de segon grau com Osona Energia?

Tota. Molta. Va ser un encert absolut. El que estem fent difícilment tindria viabilitat, més enllà de municipis molt puntuals amb un equip d'hipermotivats, perquè no hi ha cap negoci senzill, però aquest és especialment complex. Tot el tema de les teulades, dels coeficients de repartiment, de la facturació, tot és ultracomplex i per molt motivat que estiguis, en molts pobles no hi hauria un equip suficient per gestionar-ho. Osona Energia és això. És la musculatura administrativa, tècnica,

de suport a totes les comunitats energètiques. Les comunitats energètiques queden igualment empoderades, perquè són elles les que decideixen què volen fer, com ho volen fer i quan ho volen fer. Són sobiranes 100%, però saben que darrere hi ha algú que els ajudarà a tirar endavant però que no els resta gens de la seva sobirania. Una altra cosa és si en futur aquesta estructura de tantes comunitats energètiques de caràcter local s'haurà de repensar. Això també dependrà de quan el govern espanyol acabi traient finalment la legislació sobre com han de ser les comunitats energètiques. Si fem cas del que va sortir just abans de les eleccions, teòricament, per municipis de més grans de 5.000 habitants només poden ser d'aquell municipi, únicament i exclusivament, i per menys de 5.000 habitants poden ser de diversos municipis, sempre que siguin municipis colindants i no sumin més de 5.000 habitants. Per tant, era bastant restrictiu. També és cert que hem creat una hiperinflació de formes jurídiques, i això també té el seu cost.

Ramon Roig, a casa seva, en un moment de l'entrevista Foto: Josep Comajoan Colomé

Per què l'aposta del model de cooperativa per a una comunitat energètica local?

Tenim comunitats energètiques perquè Europa va dir que en tots els països n'hi havia d'haver. Per tant, és un regal que ens ha vingut d'Europa. I quan llegeixes la definició en la legislació europea sobre comunitats energètiques, el primer que veus és que allò és una cooperativa de consumidors. Una SL pot ser-ho? Tècnicament sí, però és bastant més complex, pel tema de la cessió del capital. Una SA podria arribar a ser-ho també, però? És tot bastant més complicat. La cooperativa de consumidors és que ho porta en l'ADN: capital variable, van entrant socis, va augmentant el capital? Volen marxar? Tornes el capital, redueixes el capital? Hi havia un document de la Diputació de Barcelona que analitzava les diferents formes jurídiques. I al final, sense decantar-se perquè era políticament correcte, et quedaves amb la idea que les dues formes jurídiques més fàcils eren la de l'associació o la de la cooperativa de consumidors. L'associació pot estar bé, però per dur a terme una activitat econòmica té les seves mancances.

Fora de l'economia social i solidària, hi ha la fama que el cooperativisme és feixuc de gestionar, amb molta paperassa i molt d'assemblearisme. En canvi, les comunitats energètiques locals cooperatives estan triomfant.

No és una forma especialment més feixuga que d'altres. Sí que les decisions es fan per assemblea, i això té els seus pros i els seus contres. No és el senyor capitalista que es lleva un dia i diu naps i tots a fer naps, sinó un procés molt més consensuat, amb un procés de reflexió més intens. Això fa que siguin una mica més lentes les decisions, però també a vegades són decisions molt més fermes i molt més de llarg recorregut.

Les persones que es fan sòcies d'una comunitat energètica són conscients que es fan sòcies d'una cooperativa amb tot el que això representa?

Crec que sí. O en tot cas, amb això sí que no estalviem cap esforç. Ahir, per exemple, nosaltres vam fer assemblea i vam tenir unes 70 persones, un 40% de la cooperativa, i mira que plovia a bots i barrals, i l'últim que venia de gust era anar-te'n a una assemblea de Balenyà Sostenible. I, així i tot, quasi vam omplir el teatre. Un cert sentiment sí que hi és.

«Quan llegeixes la definició en la legislació europea sobre comunitats energètiques, el primer que veus és que allò és una cooperativa de consumidors»

Per què es fan sòcies d'una comunitat energètica local, si més no en un primer moment, per estalviar, per consciència ecològica, per frotre les empreses de l'IBEX 35?

Hi ha de tot. Recordo el primer dia que vam convocar una reunió per veure si creàvem una comunitat energètica. Va ser el primer dia. I un demanava quin preu es vendrà l'energia a la comunitat energètica, perquè volia saber l'estalvi. Li vam dir que si la creem, que això és el que estem decidint avui, el Consell Rector ja decidirà quin preu. I un altre es va aixecar i va dir: jo encara que em cobrin més que Endesa, em faig de la comunitat energètica a qualsevol preu. O sigui que hi ha els dos perfils. Per sort hi ha de tot. Si només haguéssim d'anar pels ultraconvençuts i recalcitrants, potser ens quedaria una mica curteta? Si anéssim només pels que venen a buscar l'últim cèntim, el projecte quedaria una mica feble? No val la pena. Per això ja em quedo a casa, perquè amb els milers d'hores que hi he dedicat a ingrés zero, m'hauria sortit infinitament més a compte. La combinació de tot plegat pot ser una solució maca.

També es parla molt de les comunitats energètiques com una eina per combatre la pobresa energètica. Com es concreta això?

Nosaltres l'estem concretant amb donar una part de l'energia a aquestes famílies vulnerables. Això ho hem començat a articular amb la primera instal·lació. Ara volem fer-ho amb les noves instal·lacions. I volem fer un altre salt, que aquestes famílies vulnerables no se sentin com a beneficiàries de la comunitat energètica, sinó que se'n sentin partícipes. Estem articulant un sistema per aportar un capital, però no l'aportin elles. Però igualment elles es puguin sentir sòcies igual que qualsevol altre soci. Per tant, participatives d'una assemblea igual que qualsevol altra persona. A poc a poc ho estem intentant articular, que puguin utilitzar el vehicle d'ús compartit igual que el pot utilitzar qualsevol altre soci. De fet, vinculat amb això, hi ha el projecte de cooperació internacional. El vam començar una mica perquè hi ha una persona que està col·laborant amb el Senegal, però és dels projectes que cada vegada ens estan engrescant més. Veure que hem enviat uns forns solars i que els estan fent servir, però que ara tenen un problema i que els necessitarien més grans, perquè les famílies allà són molt més grans que una família típica d'aquí,

envalenteix a continuar treballant. O la construcció d'una escola que vol posar plaques fotovoltaïques i que puguem col·laborar amb la instal·lació d'aquestes plaques. Aquestes són les formes que estem intentant articular per intentar aportar el nostre gra de sorra, que no deixa de ser un gra de sorra.

*Ramon Roig davant l'edifici de La Pista, de Balenyà, un dels punts emblemàtics d'aquesta població d'Osona
 Foto: Josep Comajoan Colomé*

També ets director executiu del Grup Clade, que tot sol representa un gruix importantíssim del sector cooperatiu català. Tornem a estar en el que dèiem d'Osona Energia, un paraigua que aixopluga entitats més petites, tot i que algunes de fet prou grans, com Abacus o Suara, o és alguna cosa més?

És diferent, perquè Clade és una estructura molt petita, que aglutina organitzacions molt grans. I cap de les organitzacions que està a Clade necessita a Clade. Una altra cosa, que és el que intenta fer Clade, és que hi ha coses que si les fem de forma conjunta ens resulta molt més bé que si les fem de forma separada. I projectes que potser no els començaríem de forma individual, els comencem de forma conjunta. Per exemple, temes de càlcul de valor social integrat. És un projecte que pot ser interessant, però que moltes organitzacions de Clade no el començarien. No tenen estructura suficient les empreses de Clade? Sí, i tant. Si la que factura menys, suposo que ara diria de memòria, deu ser l'Orquestra Simfònica del Vallès, passa dels cinc milions de facturació. Per tant, deunidó, són organitzacions grans. Però Clade busca aquests punts de vinculació, de treballar projectes conjunts. En el cas d'Osona Energia no és el mateix. I aquest és un perill que haurem de vigilar. Que Osona Energia no tregui aquesta possible iniciativa de les comunitats energètiques. Les comunitats energètiques s'han de sentir sobiranes. Una altra cosa és que els hi facin la feina. Caldrà estar atents si en algun moment veiem indicis que el *poderío* d'Osona Energia es menja, fogacita, les comunitats energètiques de caràcter local.

De tota manera, em deies la xifra més petita de totes aquestes empreses, que són xifres astronòmiques, molt consolidades i molt importants en el seu sector. I, malgrat tot, la imatge que es té del cooperativisme fora de l'àmbit més proper és que continuen sent microempreses i amb un paper gairebé simbòlic en l'economia catalana.

De fet, això ho comenta a vegades en Tomàs, el president de Clade, sí, som grans, perquè Suara factura més de 120 milions d'euros. És una xifra considerable, però el seu competidor és Clece i aquests facturen bastant més. Per tant, són diminuts al costat d'aquesta companyia. Aquesta lluita és la que s'ha de tenir. Jo crec que està bé que en el món cooperatiu hi hagi projectes grans i hi hagi projectes més petits. A vegades, els grans són importants perquè aglutinen un volum de persones. Jo entre ser treballador de Suara o ser treballador de Clece, ho tinc mil vegades claríssim on me'n vaig. Encara que no els coneguéis. Per tant, és una forma de fer infinitament més agràida.

I amb tot, bona part sí que són cooperatives molt petites.

Els projectes petits també fan que marquin més els ideals, els límits, cap on hem d'anar des d'un punt de vista de governança, de formes de treballar, que a vegades en les grans cooperatives es poden oblidar. Hi ha cooperatives que són molt conscients que no poden oblidar els seus orígens. És una mica el que va passar en el sector de les caixes. Es van emborratxar, volien créixer, ser grans, fer la competència als bancs? No ha quedat res en el sector, excepte les dues caixes més petites de tot el país, que eren la caixa de Pollença i la caixa d'Ontinyent. Les dues caixes d'estalvi més petites de tot el país són les úniques que han sobreviscut a tota aquesta purga. Possiblement, a vegades, les petites sí que es concentren més en els valors, en tots aquells elements que cal no oblidar. La cohabitació de les dues formes per mi és molt rica, per mi suma més que no pas resta. Per això, a vegades, em sap greu quan des d'una banda o des de l'altra es menysté l'altra. La combinació de tots ens fa molt més potents.

Cap on creus que hauria d'evolucionar el sector cooperatiu català i, de fet, l'economia social i solidària en general?

M'agradaria que cada vegada cobrés més àmbits de la nostra vida quotidiana. M'agrada que hi hagi Som Energia, que hi hagi Som Connexió, i m'agradaria que hi hagués Som Aigua, i m'agradaria que hi haguessin molts més àmbits en els quals pogués tenir-los com a referència per la prestació dels meus serveis. Perquè crec que el tracte que dispensen aquestes cooperatives sempre és infinitament més amable, atent, que el que et pot fer una gran corporació, que només trucar al telèfon d'ajuda ja és un drama. Ja et fan posar els nervis de punta només trucar i començar amb les operadores.

«Les comunitats energètiques poden anar més enllà de la transició energètica i ser eines d'articulació social en cada un dels municipis del país»

Tant les comunitats energètiques com el cooperativisme en general, però, encara són petites, fan poc més que pessigolles.

Són poc importants, encara. Però la societat necessita articular-se d'alguna forma. Fa molts anys altres tipus de cooperatives de consumidors que es dedicaven més al comerç, van tenir un gran paper. I van desaparèixer perquè les condicions de mercat van canviar de forma espectacular. En el fons, el cooperativisme sempre ha estat qui ha anat a posar el tascó per doblegar el model on hi havia més abusos o on les condicions de mercat eren més desfavorables. Doncs és

possible que aquí tinguem una grandíssima oportunitat perquè les comunitats energètiques es converteixin en el gran aglutinador de nous projectes tant o més ambiciosos que els de la transició energètica. Fins i tot poden anar més enllà de la transició energètica i ser eines d'articulació social en cada un dels municipis del país per lluitar nous reptes.

T'he vist en un vídeo amb una samarreta amb la inscripció «Decréixer és créixer». Com s'explica aquesta frase? Les cooperatives no tenen l'objectiu de créixer i ser cada vegada més robustes?

[Riu] És una samarreta que tinc perquè és d'un projecte de Tres Cadires que en el seu moment em va agradar de fer una aportació. Sí que és veritat que algunes vegades penso que estem centrant molt en el creixement i sobretot moltes vegades pensem en el creixement econòmic i potser a vegades hauríem de pensar menys en el creixement econòmic i en el creixement social, en el creixement de felicitat, en el creixement de moltes altres coses que són més importants que estrictament el creixement. Aquesta borratxera perquè cada any les empreses facturin més que l'any anterior, tinguin més beneficis, a vegades realment penso que és una mica fora de lloc, i que no hauria de centrar la nostra forma de ser. La frase no m'importa lluir-la gens, al contrari, la llueixo il·lusionat perquè crec que hi ha una part de raó. Una altra cosa és si a l'extrem que ara volguéssim una economia en decreixement jo crec que seria més difícil redistribuir la riquesa d'una forma equitativa. Jo crec que hi sortirien perdent, no els més rics, sinó els més pobres. I per tant, en l'extrem de dir que prefereixes un petit creixement moderat i progressiu o un decreixement, jo m'inclino més per un creixement progressiu i moderat. I vetllant perquè la riquesa que es va generant es distribueixi de forma més equitativa. De fet, des d'aquest punt de vista em preocupen una mica les tendències que estem vivint ara en aquests últims anys, on la sensació que tinc és més aviat tota la contrària, que la globalització, la creació d'empreses globals per tot el planeta el que estan fent és concentrar més el gruix de la riquesa en poques persones, i amb persones molt pobres a l'altre extrem. Molt més que quan tots depeníem molt més de la terra, dels nostres camps, i és des d'aquest punt de vista que el «Decréixer és créixer» per mi té sentit.

[Entrevista publicada en col·laboració amb la revista Cooperació Catalana de la Fundació Roca Galès]